

॥ ૐ શ્રીપરમાત્મને નમઃ ॥

॥ અથ અષ્ટાદશોઽધ્યાયઃ ॥

॥ મોક્ષસંન્યાસયોગઃ ॥

અર્જુન ઉવાચ

સંન્યાસસ્ય મહાબાહો તત્ત્વમિચ્છામિ વેદિતુમ્ ।
ત્યાગસ્ય ચ હૃષીકેશ પૃથક્કેશિનિષૂદન ॥ ૧૮-૧॥

શ્રીભગવાનુવાચ

કામ્યાનાં કર્મણાં ન્યાસં સંન્યાસં કવયો વિદુઃ ।
સર્વકર્મફલત્યાગં પ્રાહુસ્ત્યાગં વિચક્ષણાઃ ॥ ૧૮-૨॥

ત્યાજ્યં દોષવદિત્યેકે કર્મ પ્રાહુર્મનીષિણઃ ।
યજ્ઞદાનતપઃકર્મ ન ત્યાજ્યમિતિ ચાપરે ॥ ૧૮-૩॥

નિશ્ચયં શૃણુ મે તત્ર ત્યાગે ભરતસત્તમ ।
ત્યાગો હિ પુરુષવ્યાઘ્ર ત્રિવિધઃ સમ્પ્રકીર્તિતઃ ॥ ૧૮-૪॥

યજ્ઞદાનતપઃકર્મ ન ત્યાજ્યં કાર્યમેવ તત્ ।
યજ્ઞો દાનં તપશ્ચૈવ પાવનાનિ મનીષિણામ્ ॥ ૧૮-૫॥

એતાન્યપિ તુ કર્માણિ સજ્ઞં ત્યક્ત્વા ફલાનિ ચ ।
કર્તવ્યાનીતિ મે પાર્થ નિશ્ચિતં મતમુત્તમમ્ ॥ ૧૮-૬॥

નિયતસ્ય તુ સંન્યાસઃ કર્મણો નોપપદ્યતે ।
મોહાત્તસ્ય પરિત્યાગઃ તામસઃ પરિકીર્તિતઃ ॥ ૧૮-૭॥

દુઃખમિત્યેવ ચત્કર્મ કાયકલેશભયાત્ત્યજેત્ ।
સ કૃત્વા રાજસં ત્યાગં નૈવ ત્યાગફલં લભેત્ ॥ ૧૮-૮॥

કાર્યમિત્યેવ ચત્કર્મ નિયતં ક્રિયતેઽર્જુન ।
સક્ત્યં ત્યક્ત્વા ફલં ચૈવ સ ત્યાગઃ સાત્ત્વિકો મતઃ ॥ ૧૮-૯॥

ન દ્રેષ્ટ્યકુશલં કર્મ કુશલે નાનુષન્જતે ।
ત્યાગી સત્ત્વસમાવિષ્ટઃ મેઘાવી છિન્નસંશયઃ ॥ ૧૮-૧૦॥

ન હિ દેહભૃતા શક્યં ત્યક્તું કર્માણ્યશેષતઃ ।
યસ્તુ કર્મફલત્યાગી સ ત્યાગીત્યભિધીયતે ॥ ૧૮-૧૧॥

અનિષ્ટમિષ્ટં મિશ્રં ચ ત્રિવિધં કર્મણઃ ફલમ્ ।
ભવત્યત્યાગિનાં પ્રેત્ય ન તુ સંન્યાસિનાં ક્વચિત્ ॥ ૧૮-૧૨॥

પચ્ચૈતાનિ મહાબાહો કારણાનિ નિબોધ મે ।
સાઙ્ખ્યે કૃતાન્તે પ્રોકતાનિ સિદ્ધયે સર્વકર્મણામ્ ॥ ૧૮-૧૩॥

અધિષ્ઠાનં તથા કર્તા કરણં ચ પૃથગ્વિધમ્ ।
વિવિધાશ્ચ પૃથકચેષ્ટાઃ દૈવં ચૈવાત્ર પન્નમમ્ ॥ ૧૮-૧૪॥

શરીરવાઙ્મનોભિર્યત્ કર્મ પ્રારભતે નરઃ ।
ન્યાય્યં વા વિપરીતં વા પચ્ચૈતે તસ્ય હેતવઃ ॥ ૧૮-૧૫॥

તત્રૈવં સતિ કર્તારમ્ આત્માનં કેવલં તુ ચઃ ।
પશ્યત્યકૃતબુદ્ધિત્વાત્ ન સ પશ્યતિ દુર્મતિઃ ॥ ૧૮-૧૬॥

ચસ્ય નાહકૃતો ભાવઃ બુદ્ધિર્યસ્ય ન લિપ્યતે ।
હત્વાઽપિ સ ઈર્માલ્લોકાન્ ન હન્તિ ન નિબધ્યતે ॥ ૧૮-૧૭॥

જ્ઞાનં જ્ઞેયં પરિજ્ઞાતા ત્રિવિધા કર્મચોદના ।
કરણં કર્મ કર્તેતિ ત્રિવિધઃ કર્મસંગ્રહઃ ॥ ૧૮-૧૮॥

જ્ઞાનં કર્મ ચ કર્તાચ ત્રિઘૈવ ગુણભેદતઃ ।
પ્રોચ્યતે ગુણસંખ્યાને યથાવચ્છૃણુ તાન્યપિ ॥ ૧૮-૧૯॥

સર્વભૂતેષુ યેનૈકં ભાવમવ્યયમીક્ષતે ।
અવિભક્તં વિભક્તેષુ તજ્ઞાનં વિદ્ધિ સાત્ત્વિકમ્ ॥ ૧૮-૨૦॥

પૃથક્ત્વેન તુ ચજ્ઞાનં નાનાભાવાન્પૃથગ્વિધાન્ ।
વેત્તિ સર્વેષુ ભૂતેષુ તજ્ઞાનં વિદ્ધિ રાજસમ્ ॥ ૧૮-૨૧॥

યત્તુ કૃત્સ્નવદેકસ્મિન્ કાર્યે સકતમઘૈતુકમ્ ।
અતત્ત્વાર્થવદલ્પં ચ તત્તામસમુદાહતમ્ ॥ ૧૮-૨૨॥

નિયતં સજ્જરહિતમ્ અરાગદ્વેષતઃ કૃતમ્ ।
અફલપ્રેક્ષુના કર્મ યત્તત્સાત્ત્વિકમુચ્યતે ॥ ૧૮-૨૩॥

યત્તુ કામેષ્વુના કર્મ સાહક્કારેણ વા પુનઃ ।
ક્રિયતે બહુલાયાસં તદ્રાજસમુદાહતમ્ ॥ ૧૮-૨૪॥

અનુબન્ધં ક્ષયં હિંસામ્ અનવેક્ષ્ય ચ પૌરુષમ્ ।
મોહાદારભ્યતે કર્મ ચતતામસમુચ્યતે ॥ ૧૮-૨૫॥

મુક્તસજ્જોઽનહંવાદી ધૃત્યુત્સાહસમન્વિતઃ ।
સિદ્ધ્યસિદ્ધ્યોર્નિર્વિકારઃ કર્તા સાત્ત્વિક ઉચ્યતે ॥ ૧૮-૨૬॥

રાગી કર્મફલપ્રેપ્સુઃ લુબ્ધો હિંસાત્મકોઽશુચિઃ ।
હર્ષશોકાન્વિતઃ કર્તા રાજસઃ પરિકીર્તિતઃ ॥ ૧૮-૨૭॥

અયુક્તઃ પ્રાકૃતઃ સ્તબ્ધઃ શઠો નૈષ્ઠૃતિકોઽલસઃ ।
વિષાદી દીર્ઘસૂત્રી ચ કર્તા તામસ ઉચ્યતે ॥ ૧૮-૨૮॥

બુદ્ધેર્ભેદં ધૃતેશ્ચૈવ ગુણતસ્ત્રિવિધં શૃણુ ।
પ્રોચ્યમાનમશેષેણ પૃથક્ત્વેન ધનઞ્ચ ॥ ૧૮-૨૯॥

પ્રવૃત્તિં ચ નિવૃત્તિં ચ કાર્યાકાર્યે ભયાભયે ।
બન્ધં મોક્ષં ચ યા વેત્તિ બુદ્ધિઃ સા પાર્થ સાત્ત્વિકી ॥ ૧૮-૩૦॥

યયા ધર્મમધર્મ ચ કાર્યં ચાકાર્યમેવ ચ ।
અયથાવત્પ્રજનાતિ બુદ્ધિઃ સા પાર્થ રાજસી ॥ ૧૮-૩૧॥

અધર્મ ધર્મમિતિ યા મન્યતે તમસાવૃતા ।
સર્વાર્થાન્વિપરીતાંશ્ચ બુદ્ધિઃ સા પાર્થ તામસી ॥ ૧૮-૩૨॥

ધૃત્યા યયા ધારયતે મનઃપ્રાણેન્દ્રિયક્રિયાઃ ।
યોગેનાવ્યભિચારિણ્યા ધૃતિઃ સા પાર્થ સાત્ત્વિકી ॥ ૧૮-૩૩॥

યયા તુ ધર્મકામાર્થાન્ ધૃત્યા ધારયતેઽર્જુન ।
પ્રસન્નેન ફલાકાક્ષી ધૃતિઃ સા પાર્થ રાજસી ॥ ૧૮-૩૪॥

યયા સ્વપ્નં ભયં શોકં વિષાદં મદમેવ ચ ।
ન વિમુચ્ચતિ દુર્મેધા ધૃતિઃ સા પાર્થ તામસી ॥ ૧૮-૩૫॥

સુખં ત્વિદાનીં ત્રિવિધં શૃણુ મે ભરતર્ષભ ।
અભ્યાસાદ્રમતે યત્ર દુઃખાન્તં ચ નિગચ્છતિ ॥ ૧૮-૩૬॥

યત્તદગ્રે વિષમિવ પરિણામેઽમૃતોપમમ્ ।
તત્સુખં સાત્ત્વિકં પ્રોકતમ્ આત્મબુદ્ધિપ્રસાદજમ્ ॥ ૧૮-૩૭॥

વિષયેન્દ્રિયસંયોગાત્ યત્તદગ્રેઽમૃતોપમમ્ ।
પરિણામે વિષમિવ તત્સુખં રાજસં સ્મૃતમ્ ॥ ૧૮-૩૮॥

યદગ્રે ચાનુબન્ધે ચ સુખં મોહનમાત્મનઃ ।
નિદ્રાલસ્યપ્રમાદોત્થં તત્તામસમુદાહૃતમ્ ॥ ૧૮-૩૯॥

ન તદસ્તિ પૃથિવ્યાં વા દિવિ દેવેષુ વા પુનઃ ।
સત્ત્વં પ્રકૃતિજૈર્મુક્તં યદેભિઃ સ્યાત્તિભિર્ગુણૈઃ ॥ ૧૮-૪૦॥

બ્રાહ્મણક્ષત્રિયવિશાં શૂદ્રાણાં ચ પરન્તપ ।
કર્માણિ પ્રવિભક્તાનિ સ્વભાવપ્રભવૈર્ગુણૈઃ ॥ ૧૮-૪૧॥

શમો દમસ્તપઃ શૌચં ક્ષાન્તિરાજવમેવ ચ ।
જ્ઞાનં વિજ્ઞાનમાસ્તિકયં બ્રહ્મકર્મ સ્વભાવજમ્ ॥ ૧૮-૪૨॥

શૌર્યં તેજો ધૃતિર્દાક્ષ્યં યુદ્ધે ચાપ્યપલાયનમ્ ।
દાનમીશ્વરભાવશ્ચ ક્ષાત્રં કર્મ સ્વભાવજમ્ ॥ ૧૮-૪૩॥

કૃષિગૌરક્ષ્યવાણિજ્યં વૈશ્યકર્મ સ્વભાવજમ્ ।
પરિચર્યાત્મકં કર્મ શૂદ્રસ્યાપિ સ્વભાવજમ્ ॥ ૧૮-૪૪॥

સ્વે સ્વે કર્મણ્યભિરતઃ સંસિદ્ધિં લભતે નરઃ ।
સ્વકર્મનિરતઃ સિદ્ધિં યથા વિન્દતિ તચ્છૃણુ ॥ ૧૮-૪૫॥

યતઃ પ્રવૃત્તિર્ભૂતાનાં યેન સર્વમિદં તતમ્ ।
સ્વકર્મણા તમભ્યર્ચ્ય સિદ્ધિં વિન્દતિ માનવઃ ॥ ૧૮-૪૬॥

શ્રેયાન્સ્વધર્મો વિગુણઃ પરધર્માત્સ્વનુષ્ઠિતાત્ ।
સ્વભાવનિયતં કર્મ કુર્વન્નાઽપ્નોતિ કિલ્બિષમ્ ॥ ૧૮-૪૭॥

સહજં કર્મ કૌન્તેય સદ્દોષમપિ ન ત્યજેત્ ।
સર્વારમ્ભા હિ દોષેણ ધૂમેનાગ્નિરિવાવૃતાઃ ॥ ૧૮-૪૮॥

અસકતબુદ્ધિઃ સર્વત્ર જિતાત્મા વિગતસ્પૃહઃ ।
નૈષ્કર્મ્યસિદ્ધિં પરમાં સંન્યાસેનાધિગચ્છતિ ॥ ૧૮-૪૯॥

સિદ્ધિં પ્રાપ્તો યથા બ્રહ્મ તથાઽપ્નોતિ નિબોધ મે ।
સમાસેનૈવ કૌન્તેય નિષ્ઠા જ્ઞાનસ્ય યા પરા ॥ ૧૮-૫૦॥

બુદ્ધ્યા વિશુદ્ધ્યા યુક્તઃ ધૃત્યાઽઽત્માનં નિયમ્ય ચ ।
શબ્દાદીન્વિષયાંસ્ત્યક્ત્વા રાગદ્વેષૌ વ્યુદસ્ય ચ ॥ ૧૮-૫૧॥

વિવિકતસેવી લઘ્વાશી યતવાક્કાયમાનસઃ ।
ધ્યાનયોગપરો નિત્યં વૈરાગ્યં સમુપાશ્રિતઃ ॥ ૧૮-૫૨॥

અહઙ્કારં બલં દર્પં કામં ક્રોધં પરિગ્રહમ્ ।
વિમુચ્ય નિર્મમઃ શાન્તઃ બ્રહ્મભૂયાય કલ્પતે ॥ ૧૮-૫૩॥

બ્રહ્મભૂતઃ પ્રસન્નાત્મા ન શોચતિ ન કાઙ્ક્ષતિ ।
સમઃ સર્વેષુ ભૂતેષુ મદ્ધકિતં લભતે પરામ્ ॥ ૧૮-૫૪॥

ભક્ત્યા મામભિજનાતિ યાવાન્યશ્ચાસ્મિ તત્ત્વતઃ ।
તતો માં તત્ત્વતો જ્ઞાત્વા વિશતે તદનન્તરમ્ ॥ ૧૮-૫૫॥

સર્વકર્માણ્યપિ સદા કુર્વાણો મદ્વ્યપાશ્રયઃ ।
મત્પ્રસાદાદવાપ્નોતિ શાશ્વતં પદમવ્યયમ્ ॥ ૧૮-૫૬॥

ચેતસા સર્વકર્માણિ મયિ સન્ન્યસ્ય મત્પરઃ ।
બુદ્ધિયોગમુપાશ્રિત્ય મચ્ચિત્તઃ સતતં ભવ ॥ ૧૮-૫૭॥

મચ્ચિત્તઃ સર્વદુર્ગાણિ મત્પ્રસાદાત્તરિષ્યસિ ।
અથ ચેત્ત્વમહઙ્કારાત્ ન શ્રોષ્યસિ વિનઙ્ક્ષ્યસિ ॥ ૧૮-૫૮॥

યદહઙ્કારમાશ્રિત્ય ન ચોત્સ્ય ઈતિ મન્યસે ।
મિથ્યૈષ વ્યવસાયસ્તે પ્રકૃતિસ્ત્વાં નિયોક્ષ્યતિ ॥ ૧૮-૫૯॥

સ્વભાવજેન કૌન્તેય નિબદ્ધઃ સ્વેન કર્મણા ।
કર્તુ નેચ્છસિ ચન્મોહાત્ કરિષ્યસ્યવશોપિ તત્ ॥ ૧૮-૬૦॥

ઈશ્વરઃ સર્વભૂતાનાં હૃદેશેઽર્જુન તિષ્ઠતિ ।
ભ્રામયન્સર્વભૂતાનિ યન્ત્રાઙ્ઘ્રાનિ માયયા ॥ ૧૮-૬૧॥

તમેવ શરણં ગચ્છ સર્વભાવેન ભારત ।
તત્પ્રસાદાત્પરાં શાન્તિં સ્થાનં પ્રાપ્સ્યસિ શાશ્વતમ્ ॥ ૧૮-૬૨॥

ઈતિ તે જ્ઞાનમાખ્યાતં ગુહ્યાદુહ્યતરં મયા ।
વિમૃશ્યૈતદ્દશેષેણ યથેચ્છસિ તથા કુરુ ॥ ૧૮-૬૩॥

સર્વગુહ્યતમં ભૂયઃ શૃણુ મે પરમં વચઃ ।
ઈષ્ટોઽસિ મે દૃઢમિતિ તતો વક્ષ્યામિ તે હિતમ્ ॥ ૧૮-૬૪॥

મન્મના ભવ મદ્ભક્તઃ મધાજી માં નમસ્કુરુ ।
મામેવૈષ્યસિ સત્યં તે પ્રતિજ્ઞને પ્રિયોઽસિ મે ॥ ૧૮-૬૫॥

સર્વધર્માન્પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ ।
અહં ત્વા સર્વપાપેભ્યઃ મોક્ષયિષ્યામિ મા શુચઃ ॥ ૧૮-૬૬॥

ઈદં તે નાતપસ્કાય નાભક્તાય કદાચન ।
ન ચાશુશ્રૂષવે વાચ્યં ન ચ માં ચોઽભ્યસૂચતિ ॥ ૧૮-૬૭॥

ય ઈમં પરમં ગુહ્યં મદ્ભક્તેષ્વભિધાસ્યતિ ।
ભક્તિં મયિ પરાં કૃત્વા મામેવૈષ્યત્યસંશયઃ ॥ ૧૮-૬૮॥

ન ચ તસ્માન્મનુષ્યેષુ કશ્ચિન્મે પ્રિયકૃત્તમઃ ।
ભવિતા ન ચ મે તસ્માત્ અન્યઃ પ્રિયતરો ભુવિ ॥ ૧૮-૬૯॥

અધ્યેષ્યતે ચ ય ઈમં ધર્મ્યં સંવાદમાવયોઃ ।
જ્ઞાનયજ્ઞેન તેનાહમ્ ઈષ્ટઃ સ્યામિતિ મે મતિઃ ॥ ૧૮-૭૦॥

શ્રદ્ધાવાનનસૂયશ્ચ શૃણુયાદપિ ચો નરઃ ।
સોઽપિ મુક્તઃ શુભાલ્લોકાન્ પ્રાપ્નુયાત્પુણ્યકર્મણામ્ ॥ ૧૮-૭૧॥

કચ્ચિદ્દેતચ્છ્રુતં પાર્થ ત્વયૈકાગ્રેણ ચેતસા ।
કચ્ચિદ્જ્ઞાનસમ્મોહઃ પ્રનષ્ટસ્તે ધનઞ્ચ ॥ ૧૮-૭૨॥

અર્જુન ઉવાચ
નષ્ટો મોહઃ સ્મૃતિર્લબ્ધા ત્વત્પ્રસાદાન્મયાઽચ્યુત ।
સ્થિતોઽસ્મિ ગતસન્દેહઃ કરિષ્યે વચનં તવ ॥ ૧૮-૭૩॥

સઞ્જય ઉવાચ
ઈત્યહં વાસુદેવસ્ય પાર્થસ્ય ચ મહાત્મનઃ ।
સંવાદમિમમશ્રૌષમ્ અદ્ભુતં રોમહર્ષણામ્ ॥ ૧૮-૭૪॥

વ્યાસપ્રસાદાચ્છ્રુતવાન્ એતદ્બુદ્ધમહં પરમ્ ।
યોગં યોગેશ્વરાત્કૃષ્ણાત્ સાક્ષાત્કથયતઃ સ્વયમ્ ॥ ૧૮-૭૫॥

રાજન્સંસ્મૃત્ય સંસ્મૃત્ય સંવાદમિમમદ્ભુતમ્ ।
કેશવાર્જુનયોઃ પુણ્યં હૃષ્યામિ ચ મુહુર્મુહુઃ ॥ ૧૮-૭૬॥

તચ્ચ સંસ્મૃત્ય સંસ્મૃત્ય રૂપમત્યદ્ભુતં હરેઃ ।
વિસ્મયો મે મહાબ્રાજન્ હૃષ્યામિ ચ પુનઃ પુનઃ ॥ ૧૮-૭૭॥

યત્ર યોગેશ્વરઃ કૃષ્ણઃ યત્ર પાર્થો ધનુર્ધરઃ ।
તત્ર શ્રીર્વિજયો ભૂતિઃ ધ્રુવા નીતિર્મતિર્મમ ॥ ૧૮-૭૮॥

ૐ તત્સદિતિ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાસુ ઉપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગશાસ્ત્રે
શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદે મોક્ષસન્યાસયોગો નામ અષ્ટાદશોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૮॥

With Blessings from:

Sri. Sri. Sugunendra Theertha Swamiji, Puthige Mutt, Udupi, India

Sri Krishna Vrundavana, NJ, USA

<http://krishnavrunda.org/>